

SUDJELOVANJE STUDENTSKE POPULACIJE U MUZEJSKIM PROGRAMIMA – STUDIJA SLUČAJA MUZEJA SLAVONIJE U OSIJEKU

MARTINA GLUMAC

Arhiv Srba u Hrvatskoj
tina.glumac15@gmail.com

DR. SC. ŽELJKA MIKLOŠEVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu
zmiklose@ffzg.unizg.hr

MUZEJI 21. STOLJEĆA – DRUŠTVENI ANGAŽMAN

U posljednjih nekoliko desetljeća jača potreba za promjenom u muzejskoj praksi – od muzeja se traži smislenije opravdanje postojanja jer, kako je isticao Stephen Weil još 1988. godine, dugogodišnje funkcije sabiranja, čuvanja, proučavanja i izlaganja nedostatno odgovaraju na potrebe suvremenog društva.¹ Weil smatra da muzeji ne postoje da bi se bavili samo predmetima, nego idejama koje se prenose na temelju predmeta. Krajnja je svrha muzeja interpretativna i edukacijska, odnosno ona koja je usmjerena na zajednicu. Drugim riječima, muzej nije neutralno spremište materijalne kulture, nego aktivna, društveno angažirana kulturna ustanova kojoj bi cilj trebao biti produbljenje shvaćanja, stvaranje prostora

dijaloga i poticanje emancipacije korisnika sadržajima.

Weilova stajališta razvila su se i u kritičkom smjeru u okviru nove muzeologije², ali i u praksi onih koji su kritike shvatili kao poticaj za društvenu i institucijsku inovaciju. Autori novomuzeološkog smjera shvaćaju muzej u prvom redu kao kulturni konstrukt koji je dio ideoloških i društvenih struktura,³ isto kao i znanje koje se u njemu stvara interpretacijom predmeta. Stoga se mnogi od njih kritički postavljaju prema kanonskom djelovanju muzeja s pomoću izložbi i zagovaraju ustanovu u kojoj se značenja o predmetima ne shvaćaju kao skup stručnih informacija prenesenih posjetiteljima, nego značenja koja posjetitelji sami stvaraju na temelju izloženih medija.⁴ Da bi se to dogodilo, muzejsku komunikaciju (ili interpretaciju), posebice na izložbama, potrebno je prilagoditi posebnim značajkama posjetitelja čime se pospješuje pretvorba muzeja u mjesta neformalnog učenja⁵ u kojima je posjetitelj samostalan i slobodan odabrati sadržaj koji ga privlači ili zanima te bez problema stvarati za sebe značenja na temelju prethodnog iskustva, količine znanja, kulturnog podrijetla i sl. No, muzej kao mjesto samousmjerenoga cjeloživotnog učenja ne ispunjava samo edukacijsku ulogu muzeja, nego omogućuje i pozicioniranje muzeja na tržištu slobodnog vremena, kojega ljudi danas nemaju mnogo.⁶ Ako teže svoje slobodno vrijeme utrošiti na nove spoznaje, žele to činiti na opušten, jednostavan i zabavan način.

Svijest o potrebi različitih interpretacija i otvaranje prostora zastupanju onih koji dosad nisu bili predstavljeni u muzeju nisu bitni samo za financijsku, već i za društvenu održivost institucije, posebno ako

se njome ostvaruju društvena pravednost, uključivost i sudioništvo. Zadaća muzeja nije samo da zabavi i podučava „iz daljine“, nego da omogući svima uključivanje u baštinske procese, posebno onima koji su i sada, ili su desetljećima, pa i stoljećima, bili iz njih isključeni.⁷ U tom pogledu muzej može imati i veliku ulogu u osiguravanju dobrobiti svojih zajednica, i to ne samo kognitivnih nego i duhovnih i emocionalnih.⁸ Uz jačanje paradigme kulturne demokracije, muzeji dobivaju i dodatnu dimenziju – moralnu odgovornost da slijede načela demokratske prakse i društvene uključivosti i u stvaranju sadržaja i odlučivanju o programima. Omogućivanjem dijaloga među različitim baštinskim dionicima, uključujući stručnjake, muzeji mogu djelovati kao pokretači društvene preobrazbe.⁹ Na nizu praktičnih primjera sudionički obrat pionirski je u muzeološkom kontekstu konceptualizirala Nina Simon kategorizacijom uključivih praksi koje se manifestiraju u rasponu oblika od doprinosa prethodno osmišljenomu konceptualnom okviru kustosa do suradničkih, sustvarateljskih i ugošćujućih programa.¹⁰ Takav obrat izazov je tradicionalnom modelu muzeja kao autoritetu u stvaranju i prenošenju znanja.

No, put od potencijalnog posjetitelja do aktivnog korisnika i sustvaratelja nije jednostavan, a ključna stavka u prilagodbi muzeja 21. stoljeća sudioničkom obratu upravo je u razvijanju publike.¹¹ Vrijednost muzeja nastaje i raste njegovim korištenjem, pa muzej mora „izliti“ temelje u lokalnoj zajednici i s njom raditi i surađivati.¹² Da bi se to postiglo, muzeji trebaju poznavati svoju publiku, ali isto tako i olakšati kontakt između posjetitelja i muzejskih predmeta, poticati ih da istražuju baštinu te im omogućiti samostalan

odabir načina korištenja tim informacijama. To uključuje određene izazove kao i mogućnosti koje se nalaze pred muzejom u 21. stoljeću.¹³

U ovom radu usmjeravamo se na konkretnu muzejsku praksu Muzeja Slavonije u Osijeku i istražujemo obilježja njegove društvene uloge te mogućnosti i izazove s kojima se susreće kada su u pitanju mladi, točnije studenti, kao muzejska publika.

MUZEJI I MLADI

Svaki pojedinac, društvena skupina ili kultura posjeduju određene vrijednosti koje cijene, a buduće skupine muzejske publike bit će samo još zahtjevnije u iskustvima koja žele. Jedna od takvih skupina su mladi, odnosno posjetitelji mlađi od 35 godina. Oni su po korištenju muzejima zahtjevniji od ostalih skupina – traže aktivna iskustva, imaju visoka očekivanja te odbijaju prihvatiti proizvod slabe kvalitete. Žive dinamične živote, pa tako traže aktivnost u slobodno vrijeme koja će obuhvatiti sve njihove zahtjeve. Posjet muzejima koje bismo mogli nazvati tradicionalnima ili, možda još bolje, kanonskima ne predstavlja stoga idealnu aktivnost za njih, a da bi se to promijenilo potrebno je definirati njihove potrebe, motivacije i očekivanja te na njih odgovoriti.¹⁴

TRENDOVI POSJEĆIVANJA I STAJALIŠTA – ISTRAŽIVANJA MEĐU STUDENTSKOM POPULACIJOM

Brojna istraživanja publike provedena u zapadnim zemljama dokazuju kako mladi nisu zastupljena publika u muzejima. To se u prvom redu odnosi na marketinška kvantitativna istraživanja među populacijom mladih kako bi se saznale percepcije

i stajališta o muzejima i načinima njihova korištenja.¹⁵ Konkretni dokazi tih hipoteza često su ograničeni zbog nedostatka ujednačenih tvrdnji o tome što se na prvome mjestu odnosi na definiciju mladih, odnosno dobnih skupina obuhvaćenih tih pojmom. Općenito je riječ o pojedincima između 13 i 35 godina starosti, a najčešće se taj interval kreće između 18 i 24 ili 30 godina. Navedeno je u skladu s definicijom Ujedinjenih naroda koja pojašnjava da mladi obuhvaćaju ljude između 15 i 24 godine starosti, dok su mlade odrasle osobe pojedinci između 18 i 30 godina, odnosno u razdoblju između adolescencije i postajanja roditeljem.¹⁶ U skladu s tim, studenti se svrstavaju među pripadnike skupine mladih, no u kontekstu muzeja često nema zasebnog odvajanja tih dviju ciljnih skupina posjetitelja. Dodatne nejasnoće kod zastupljenosti mladih u muzejima postoje i u definiranju muzejske posjećenosti ili sudioništva, konkretno kod prikupljanja statističkih podataka. Diljem Europe i Sjedinjenih Američkih Država podatci o posjećenosti kulturnih ustanova prikupljaju se skupno za muzeje i galerije, dok se npr. u Australiji prikupljaju odvojeno.¹⁷ Također, u brojnim knjigama, člancima i izvještajima često se koristi izrazom „muzeji i umjetničke galerije“ kojim se obuhvaća širi spektar sličnih ustanova, ali i onemogućuje nijansiranje i precizan uvid u pojedine muzeje ili galerije, njihovo djelovanje, probleme i posjetitelje. Unatoč tomu, na temelju istraživanja u različitim dijelovima svijeta postoje odgovarajući dokazi da su mladi uistinu manje zainteresirani za muzeje. U Australiji svega 22 % mladih između 18 i 24 godine posjećuje muzeje barem jednom godišnje, a češće posjećuju zoološke vrtove, kina i akvarije, što upućuje na činjenicu da im muzeji nisu

primjereno mjesto za provođenje slobodnog vremena. U Sjedinjenim Američkim Državama ukupna se posjećenost mladih između 18 i 34 godine starosti u muzejima smanjila za 20 % između 2002. i 2012. godine, dok u Europi rezultati pokazuju da mladi između 19 i 26 godina čine ukupno 7 % muzejskih posjetitelja.¹⁸

U Hrvatskoj istraživanje provedeno na studentima Ekonomskog fakulteta potvrđuje prethodno navedene trendove – nešto više od polovice studenata rijetko posjećuje muzeje, otprilike jednom u nekoliko godina, dok nešto manje od polovice ispitanika muzej posjećuje jednom do dva puta godišnje.¹⁹

S druge strane, u Aziji su ovi trendovi obrnuti. Iako nacionalni i regionalni izvještaji nisu javno dostupni, nekolicina istraživanja provedenih u Kini upućuje na to da su mladi većinski posjetitelji muzeja.²⁰ U malom broju istraživanja o sudioništvu mladih u muzejima rezultati upućuju na trend iznimno slabog posjećivanja.

Sljedeća se istraživanja usredotočuju na upoznavanje stajališta mladih prema muzejima, pa do određene mjere mogu uputiti na razloge za tako slabu posjećenost. Tako Bartlett, Kelly i Gordon naglašavaju da mladi vide muzeje kao dosadna, didaktička i nepristupačna mjesta zaokupljena prošlošću. Muzeji trenutačno nisu u skladu s interesima mladih niti se mladi u muzejima osjećaju prihvaćeno i dobrodošlo. Niz istraživanja provedenih s mladim posjetiteljima između 12 i 24 godine starosti u Muzeju Australije (engl. Australian Museum) u Sydneyju dovelo je do zaključka da sjećanja na školske izlete u muzeje često obeshrabruju mlade od daljnjeg posjećivanja. Naime, ti su izleti isključivo strukturirane prirode, odnosno učenici su dobili konkretne upute što

trebaju raditi dok su u muzeju te što se od njih očekuje, bez dobivanja prostora za samostalno istraživanje onoga što ih zanima ili provođenje vremena sa svojim prijateljima na opušten i zabavan način.²¹ Farrell i Medvedeva su tematskim skupinama otkrile kako mladi žele više interaktivnih, prilagodljivih, relevantnih, novih te autentičnih iskustava u muzeju.²² S druge strane, Drotner i suradnici kategorizirali su iznesena stajališta mladih Danaca te zaključili kako mladi općenito imaju pozitivnu percepciju muzeja, kao i to da se koriste pozitivnim izrazima kako bi ih opisali.²³ Najčešća pozitivna asocijacija na muzeje jest to da su uzbudljivi i poučni, dok se 62 % ispitanika slaže s izjavom da su muzeji mjesta koja pružaju uzbudljiva iskustva. Ipak, oni koji su muzeje opisali negativno, većinom su se koristili izrazima poput „dosadan“, „monoton“ ili „nebitan“. Stajališta australskih studenata kao posjetitelja muzeja istražena su i usporedbom dviju skupina – studenata rođenih u Australiji i studenata rođenih u Kini. Iako su kineski studenti skloniji češćem posjetu muzejima, obje skupine složile su se da su muzeji mjesta koja pružaju relevantne informacije, ali ne predstavljaju prostor u kojemu bi se mogli zabavljati s prijateljima. Osim toga, ispitanici su naveli i brojne prijedloge kako bi muzeji mogli privući mlade, uključujući upotrebu virtualne tehnologije, organiziranje i provođenje događaja koji su usmjereni mladima, programa poput *stand-up* komedija, predstava i koncerata, ali i rasprava o političkim problemima i slično.²⁴ Percepcije novozelandskih studenata o muzejima uvelike su pozitivne jer se slažu s tvrdnjama da muzeji doprinose znanju te potiču na razmišljanje i širenje vidika pojedinca. Usto, 64 % ispitanika složilo se

s tvrdnjom da su posjeti muzeju važni u provedbi nastave. Studenti koji su posjetili određeni muzej uglavnom ga planiraju posjetiti ponovno, posebice ako je u pitanju izložba ili aktivnost koja ih zanima. S druge strane, glavni razlozi zašto studenti ne posjećuju muzeje su nedostatak vremena, prilike ili društva s kojim bi ga mogli posjetiti.²⁵

Istraživanja mladih u kontekstu muzeja te razvoja muzejske publike u Hrvatskoj ima izrazito malo, a trenutačno su javno dostupni rezultati svega dvaju istraživanja o stajalištima i percepcijama studenata o hrvatskim muzejima. Kušćević, Brajčić i Talijan provele su istraživanje sa studentima društvenih i prirodnih znanosti Sveučilišta u Splitu radi utvrđivanja stajališta studenata o posjećivanju muzeja, provedbi nastave Likovne kulture u muzejskim prostorima te o muzeju kao mjestu neformalnog učenja. Na temelju rezultata zaključuje se kako kod obiju skupina studenata ne postoji velika razlika u učestalosti posjećivanja muzeja, odnosno vidljivo je da ih uglavnom ne posjećuju. Ipak, studenti shvaćaju da se različiti tematski sadržaji mogu učiti u suradnji s muzejima te da radionice i slični događaji koji se odvijaju u tim prostorima nisu povezani isključivo s umjetnošću. Obje skupine složile su se s tvrdnjama da je učenje u muzeju drukčije od učenja u učionici, kao i s tim da se učenjem u muzeju povezuje kognitivno i afektivno učenje. Prema tomu, stajališta ispitanih studenata o muzejima i učenju u muzejima ne razlikuju se s obzirom na različite obrazovne pozadine iz kojih dolaze.²⁶ Istraživanjem sa studentima Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nastojalo se otkriti kako studenti opisuju muzeje i njihove posjetitelje, koju ulogu muzeji

imaju u društvu, te prikupiti prijedloge za poboljšanje iskustva posjeta muzeju. Nadalje, prikupljeni podatci pokazali su da prevladavaju pozitivne asocijacije na muzeje, najčešće one da su takve ustanove informativne, zanimljive, poučne i mirne. Ipak, nekolicina ispitanika opisala je muzeje kao mračne, hladne i dosadne što je u skladu s rezultatima sličnih istraživanja provedenih u inozemstvu. Nadalje, velik broj ispitanika ne vidi muzeje kao mjesta za zabavu i druženje s prijateljima, a teme koje pokrivaju uglavnom ih ne zanimaju. Osim toga, ispitanici su naveli potencijalne načine za unapređivanje ponude muzeja, od kojih se najviše ističu prijedlozi za više interaktivne komunikacije, više sadržaja prilagođenih mladima, ponudu posebnih događanja, bolje fizičko okruženje muzeja, korištenje suvremenom tehnologijom, vodiče koji će se moći prilagoditi mladima te posebne pogodnosti za mlade.²⁷

MUZEJSKI PROGRAMI ZA MLADE I S MLADIMA

Brojna istraživanja publike pokazuju da su mladi nedovoljno zastupljena publika u muzejima. Naime, zahtjevniji su od ostalih skupina posjetitelja, traže aktivna iskustva, imaju visoka očekivanja te odbijaju prihvatiti proizvod koji smatraju lošim ili slabije kvalitete. Stoga tradicionalni muzeji često ne predstavljaju idealnu aktivnost kojoj bi se samostalno posvetili, a kako bi to promijenili, muzeji, posebice u inozemstvu, nastoje se prilagoditi mladima, pa se tako više usmjeravaju na slušanje njihovih želja, potreba i interesa što posljedično dovodi do programa koji privlače mlade posjetitelje i stvaraju ponovne posjete ili programa u koje su mladi aktivno uključeni kao sustvaratelji

konceptata i sadržaja. Upravo tako muzeji postaju relevantni prostori za mlade u kojima se oni osjećaju sigurno i dobrodošlo, a bave se onime što ih istinski zanima.²⁸ Različiti projekti suradnje mladima mijenjaju stajališta i mišljenja o muzejima općenito, a ujedno osiguravaju i prostor u kojemu s muzejskim djelatnicima mogu razvijati projekte, programe i aktivnosti u cilju postizanja pozitivnih promjena u zajednici, ali i šire u društvu.

U irskim je muzejima 2018. godine osmišljen program *The Late Shift*, skup tematskih događanja tijekom listopada i Noći vještica kojima se pokušao privući veći broj mladih i odraslih posjetitelja. Posjetitelji su na tim događanjima mogli preživjeti simulaciju apokalipse zombija, posjetiti čarobni karneval, prakticirati jutarnju jogu, pridružiti se tipičnoj zabavi 15. stoljeća te uživati u noći prepunoj glazbe i prikladnih zabavno-scenskih nastupa. Brojnima je to bio najbolji događaj godine, a motivirao je posjetitelje na ponovni posjet i veći interes za irskom baštinom. Također, u Nacionalnim muzejima Sjeverne Irske (engl. National Museums Northern Ireland) osmišljen je program u suradnji sa srodnim kulturnim ustanovama pod nazivom *Reimagine, Remake, Replay* u kojemu mladi mogu s muzejskim djelatnicima samostalno organizirati, provoditi i sudjelovati u aktivnostima u muzejima u skladu sa svojim interesima. Aktivnosti su tako uključivale razvoj i izvođenje događaja u muzeju, izradu aplikacija i igara u suradnji s baštinskim ustanovama, korištenje 3D skenerom i pisačem, vinilnim i laserskim rezačima te virtualnom stvarnošću u cilju poboljšanja i reinterpretacije muzejskih zbirki.²⁹

Umjetnički muzej Denvera (engl. Denver Art Museum) provodi program *Untitled*

koji angažira mlade za rad i interakciju s muzejskim zbirkama i predmetima na nekonvencionalne načine. Najpopularnijim aktivnostima pokazala su se vodstva po izložbama na kojima stručnjaci iz različitih područja, izvan muzejske struke, provode skupinu na inovativan i zanimljiv način. Muzej također organizira demonstracije i nastupe u suradnji s brojnim umjetnicima ili dizajnerima pod nazivom *Demo and Do*. Također, Umjetnički muzej Denvera ima i snažnu medijsku prisutnost. Naime, *The Collective* je krovna mrežna stranica za sve programe i aktivnosti za mlade koje Muzej provodi, no usto sadržava raznolike mrežne sadržaje. Na mrežnoj stranici posjetitelji se mogu registrirati i komentirati ili objaviti sadržaj na službenom blogu. Iznimno zanimljiva mogućnost na blogu je *Digital Do-It-Yourself* kojom se potiče mlade, ali i ostale posjetitelje na dijeljenje vlastitih misli i radova čime se potiče kreativnost te zbližava lokalna zajednica.³⁰

Kreativni projekt u Ujedinjenom Kraljevstvu pod nazivom *England's New Lenses: Youth perspectives on England's heritage* razvijen je u komunikaciji s mladima, a temelji se na prikupljanju i izlaganju fotografija kojima se nastoje pružiti nove perspektive i pogledi na englesku baštinu. Naime, mladi baštinu ne vide kao nešto jako relevantno u svojim životima, pa je tako tim projektom osigurana platforma na kojoj se mladi fotografi mogu slobodno izražavati svojim kreativnim djelima, kao i podijeliti svoja razmišljanja.³¹

Britanski muzej (engl. The British Museum) ima vlastiti *Youth Collective* koji tvori skupina mladih između 18 i 24 godine starosti, iz različitih pozadina, a sastaju se tjedno kako bi naučili više o Muzeju i pomagali u organizaciji događaja i aktivnosti

kojima će privući druge mlade, odnosno zainteresirati ih za Muzej.³² Britanski muzej partner je i programa za mlade *Where we are...* koji se odvija u cijelome Ujedinjenom Kraljevstvu. Razvijen je u suradnji s Britanskim muzejom, lokalnim muzejom ili kulturnom organizacijom, organizacijom trećeg sektora (udrugom, zakladom, društvenom skupinom i slično) i mladima. Cilj je programa ojačati lokalnu umjetnost i kulturne projekte. Osmišljeni programi lokalno su relevantni, a odgovaraju na iskazane potrebe mladih u toj zajednici.³³ Slične aktivnosti za mlade provode i Nacionalni muzeji Walesa (velš. Amgueddfa Cymru), vladina organizacija koja upravlja sa sedam muzeja u Walesu. Mladi mogu birati između nekoliko mogućnosti, pa se tako mogu pridružiti *Youth Forumu* ili nekomu samostalnom projektu, raditi u jednom od muzeja te priložiti svoju ideju za aktivnost ili projekt koji žele provesti. Točnije, *Youth Forum* prisutan je u svakome od sedam muzeja pod upravom te organizacije, a pruža priliku mladima da postanu partneri u donošenju odluka u muzeju te organiziraju aktivnosti.³⁴ Usto, još jedan program koji je važno spomenuti je *Bloedd*, u kojemu mladi mogu surađivati s muzejima, razvijati projekte te produbiti vlastito znanje o umjetnosti i identitetu. Program obuhvaća različite aktivnosti, od organiziranja izložbi do objavljivanja publikacija. Za pripadnike LGBTQ+ zajednice Nacionalni muzeji Walesa organiziraju i *Trawsnewid*, program zasnovan na mjesečnom sastajanju mladih pripadnika LGBTQ+ zajednice kako bi mogli raspravljati i sudjelovati na radionicama ili popratnim aktivnostima na temu homoseksualnog, biseksualnog i transrodnog identiteta, umjetnosti, povijesti te baštine u Walesu.³⁵

U hrvatskim je muzejima primjer dobre prakse suradnje sa studentima Klub mladih Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu, nastao 2016. godine u sklopu projekta *Translocal: Museum as a Toolbox*. Cilj projekta bio je osmisлити inovativne načine komunikacije između muzeja moderne i suvremene umjetnosti i mladih u dobi od 15 do 25 godina, a s pomoću Kluba mlade osobe s interesom za umjetnost mogle su upoznati praktičnu stranu muzejskog posla, učiti o važnim umjetnicima i umjetničkim pravcima ključnima za suvremenu umjetnost te kreativno promišljati. Klub je nastavio djelovati i nakon završetka projekta, a od aktivnosti koje su provedene posebno se ističu snimanje kratkih videouradaka nadahnutih umjetničkim djelima u bivšem stalnom postavu Muzeja suvremene umjetnosti *Zbirke u pokretu* te emisija na zahtjev (*podcast*) *Tobogan* u kojoj su članovi Kluba raspravljali o aktualnim izložbama. Analiza rezultata objava na različitim društvenim mrežama pokazala je povećano zanimanje za takve aktivnosti što upućuje na to da je izrazito važno nastaviti istraživati različite načine rada s mladima, kao i oblike predstavljanja sadržaja široj publici.³⁶

Od drugih vrsta studentskog angažmana muzeji osiguravaju volontiranje, pripravnništva te programe obuke kao glavne aktivnosti za tu skupinu posjetitelja. Sve od navedenoga služi i kao oblik programa suradničkoga građanskog angažmana kojima je krajnji cilj omogućiti te pomoći studentima da postanu punopravni sudionici demokratske kulture.³⁷ Nažalost, samo to nije dovoljno kako bi se studenti privukli te postali redoviti posjetitelji muzeja, tako da za brojne ustanove postaje nužno osmišljavati programe i aktivnosti kojima ih se može zadržati u muzejima.

STUDIJA SLUČAJA MUZEJA SLAVONIJE U OSIJEKU – METODOLOŠKI OKVIR

Istraživanje mladih kao skupine muzejskih posjetitelja u ovom je radu povezano sa specifičnim muzejom – Muzejom Slavonije u Osijeku. Cilj je rada bio utvrditi načine i značajke studentskog sudjelovanja u programima Muzeja Slavonije, pa su slijedom toga postavljena sljedeća istraživačka pitanja:

- Koje su značajke studentskog sudionništva u Muzeju u odnosu na suvremenu društvenu ulogu muzeja?
- Koji se potencijali i prepreke javljaju u oblicima studentskog sudjelovanja u muzejskim programima iz perspektive muzejskih djelatnika i studenata?

Svrha je istraživanja bila dobiti uvide u odnos Muzeja i studenata u širem muzeološkom znanstvenom okviru, ali i na praktičnoj razini kako bi se podatci mogli primijeniti u strategiji ili programima razvoja publike, i u konkretnome Muzeju i šire. Zbog toga se u radu koristilo metodom studije slučaja kojom se u središte postavlja istraživanje muzejske prakse kao posebne društvene stvarnosti³⁸, u ovom slučaju oblika interakcije studenata i Muzeja Slavonije u Osijeku. Studijom slučaja obuhvaćaju se kontekstni uvjeti nekog fenomena kada su relevantni za njegovo istraživanje, zbog čega se u ovom radu oslanjamo na višestruke izvore podataka.³⁹ Kvantitativna istraživanja poglavito iz ekonomskih perspektiva studentskog sudionništva u muzejima pružaju vrijedne informacije o sudioništvu u muzejima, no ne i pogled na načine funkcioniranja muzeja u odnosu na tu posebnu skupinu korisnika. Kako se dosad kod nas takvi načini rada nisu istraživali, primijenjena je

izviđajna (eksplorativna) studija kojom se nastoje dobiti početni uvidi u ovu istraživačku temu, odnosno izvidjeti mogućnosti njezina daljnja istraživanja.

Istraživanje se temeljilo na prikupljanju podataka iz nekoliko izvora. Prvi su činili javno dostupni dokumenti: statut, misija i vizija, službena izvješća Muzeja Slavonije i ostale stranice, poput arhive događanja na službenome mrežnom mjestu Muzeja, te digitalni izvori poput novina ili portala koji su prenosili vijesti o događajima iz Muzeja u razdoblju istraživanja. Podatci su se tematski analizirali kako bi se dobio uvid u aktivnosti koje Muzej provodi za studente i/ili sa studentima te u konceptualizaciju publike, specifično studenata. Nakon toga su se proveli polustrukturirani intervjui s muzejskim djelatnicima radi stjecanja dodatnog konteksta o podacima iz dokumenata. Odabrani ispitanici su dvoje djelatnika Muzeja čiji identitet nećemo iznositi u ovom radu. Ispitanicima se obratilo službenom elektroničkom poštom, a intervjui su snimljeni, transkribirani i tematski analizirani.

Treći segment istraživanja činilo je kvantitativno istraživanje anketom koja se provela među studentima Sveučilišta J. J. Strossmayera svih znanstvenih područja radi stjecanja uvida u stajališta studentske populacije o Muzeju Slavonije, njihove navike posjećivanja, mišljenja i interese za suradnju. Odgovori su prikupljeni tijekom veljače i ožujka 2024. godine te su ukupno sudjelovala 202 ispitanika. Anketni upitnik izrađen je u Googleovim obrascima, a poveznica je s pozivom na ispunjavanje ankete poslana na elektroničke adrese šesnaest sastavnica Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Uz elektroničku poštu poveznica je objavljena na profilima društvenih mreža studentskih zborova,

u studentskim grupama na Facebooku i na relevantnim stranicama te poslana fakultetima i njihovim upravama. Podatci iz ankete analizirani su deskriptivnom statistikom.

OBLICI SUDJELOVANJA STUDENTSKE POPULACIJE U MUZEJSKIM PROGRAMIMA – REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prije predstavljanja rezultata kojima se nastoji odgovoriti na istraživačka pitanja potrebno je upoznati se s općim značajkama studentske populacije koja je sudjelovala u anketi. Nijedan odgovor nije dobiven s Fakulteta za dentalnu medicinu i zdravstvo, s Građevinskog ni Arhitektonskog fakulteta, dok je ostalih četrnaest fakulteta zastupljeno, iako neravnomjernim brojem ispitanika.

Od 202 studentska ispitanika 155 (76,7 %) identificira ih se kao žensko, a 44 (21,8 %) kao muško. Rodno se nisu htjela opredijeliti tri ispitanika, odnosno 1,5 %.

Najveći broj ispitanika, njih 129 (63,9 %), pripada dobnoj skupini od 18 do 22 godine. Druga najzastupljenija dobna skupina je od 23 do 28 godina, kojoj pripada 67 (33,2 %) ispitanika. Dobnoj skupini od 29 do 35 godina pripada pet (2,5 %) ispitanika, dok jedan ispitanik pripada dobnoj skupini od 35+ godina, što čini 0,5 % od ukupnog uzorka.

Više od polovice ispitanika (57,4 %) dolazi s područja Grada Osijeka i iz uže okolice. Nadalje, 26 (12,8 %) ispitanika dolazi iz ostatka Osječko-baranjske županije. Druga po brojnosti zastupljena županija je Vukovarsko-srijemska, iz koje dolazi dvadeset (9,9 %) ispitanika. Nakon toga slijedi Brodsko-posavska županija s trinaest (6,4 %) ispitanika. Iz Virovitič-

ko-podravske županije dolazi pet (2,5 %) ispitanika, a iz Požeško-slavonske četiri (2 %) ispitanika. U znatno manjoj mjeri zastupljene su još Istarska, Međimurska, Primorsko-goranska, Bjelovarsko-bilogorska, Varaždinska te Koprivničko-križevačka županija. Također, tri ispitanika podrijetlom su izvan Hrvatske, pa su tako dva ispitanika iz Bosne i Hercegovine te jedan ispitanik iz Srbije.

Kada bi se fakulteti grupirali prema znanstvenim područjima kojima pripadaju, 51 % ispitanika pripada području društveno-humanističkih znanosti, 17,3 % ispitanika pripada području prirodnih znanosti, 17,3 % području biomedicine i zdravstva, 12,4 % području biotehničkih znanosti te 2 % ispitanika pripada području tehničkih znanosti.

Sljedeće kategorije koje predstavljaju načine na koje studenti sudjeluju u muzejskim programima proizišle su u prvom redu iz kvalitativnih podataka – tematske analize muzejskih dokumenata i intervju s muzejskim djelatnicima, a njima su pridruženi studentski odgovori iz anket. Kvantitativnim podatcima nastojalo se tvrdnje djelatnika staviti u suodnos s mišljenjima, ocjenama i prijedlozima studenata te tako dobiti sveobuhvatniji prikaz pojedinih načina suradnje u kojemu je moguće uočiti potencijale i izazove.

SUDJELOVANJE U PROGRAMIMA U OKVIRU FORMALNOG OBRAZOVANJA

Vrlo istaknut oblik sudjelovanja u programima Muzeja Slavonije su posjeti koji se provode posredstvom sveučilišnih profesora. Takav način sudionništva, u kojemu se spaja znanstveni i edukacijski aspekt, ističe se i u muzejskom poslanju u kojemu

se navodi da „u suradnji s odgojno-obrazovnim i znanstvenim ustanovama u gradu Osijeku i Osječko-baranjskoj županiji te popularizacijom znanosti Muzej Slavonije je ujedno i mjestom formalne i neformalne edukacije [...]“⁴⁰.

Komunikacija i dogovori oko suradnje su dvosmjerni – ili se profesori javljaju Muzeju zbog potrebe organiziranog posjeta na određenu temu ili se djelatnici Muzeja javljaju pojedinim profesorima i nude određeni program ili sadržaje u Muzeju. To je već ustaljena praksa te se suradnja s pojedinim profesorima odvija redovito, s nekima čak i godinama, a povezana je s temama kolegija.

Profesori i nastavno osoblje izrazito su važan element u približavanju muzejskih sadržaja studentima jer upravo njihovim posredstvom Muzej često pokušava motivirati studentsku populaciju da posjeti Muzej i uključi se u neku aktivnost. Kao i svakomu muzeju, cilj je stvoriti stalnu publiku koja će se iznova vraćati, a Muzej Slavonije vidi izravno uključivanje studenata u svoje programe kao jedan od načina da se taj cilj ostvari.

U suradnji se ističu Akademija za umjetnost i kulturu s kojom Muzej dugogodišnje surađuje, Filozofski fakultet koji, prema riječima jednog djelatnika Muzeja, „najviše gravitira Muzeju“, te Ekonomski i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. No, suradnja je ostvarena i s drugim fakultetima, i preko Odjela edukacije i promidžbe i zahvaljujući pojedinačnim kustosima.

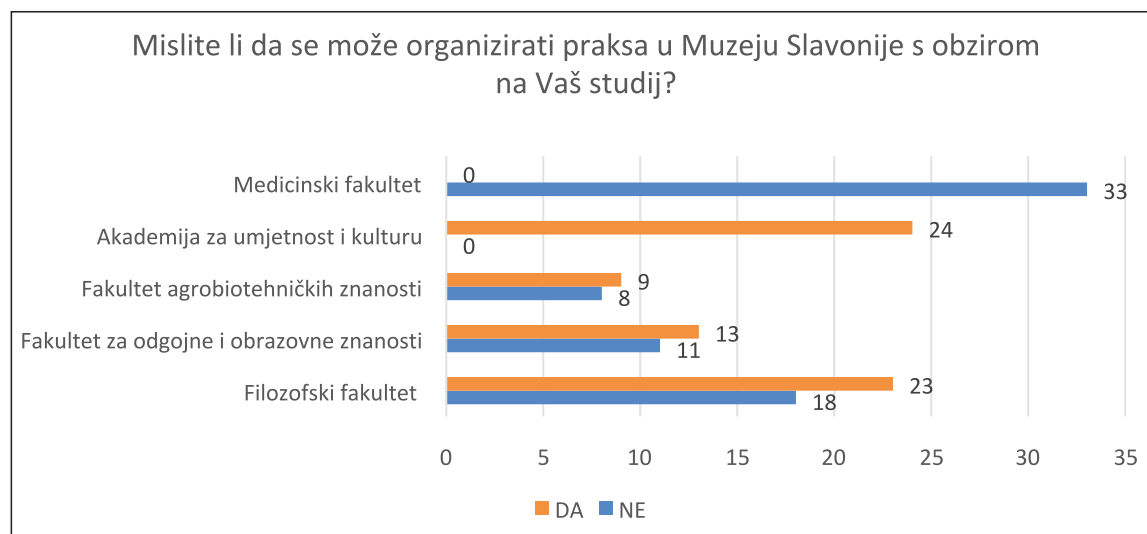
Aktivnosti koje se provode uključuju različita predavanja (ili profesora, ako je riječ o obliku izvanučioničke nastave, ili djelatnika Muzeja), radionice, rasprave i slične strukturirane programe. Teme su povezane s određenom strukom kao svoje-

vrtni produžetak gradiva koje se obrađuje na nastavi, pa je, primjerice, za studente scenografije i kostimografije na Umjetničkoj akademiji održan niz radionica u sklopu stalnih postava, a sa studentima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, u okviru studija predškolskog odgoja i obrazovanja, radionice o aktivnostima za djecu predškolskog uzrasta ili učenike razredne nastave koje kustosi pedagozi organiziraju u Muzeju. Studenti Ekonomskog fakulteta obrađuju teme marketinga neprofitnih organizacija u Muzeju i s njim, poput provođenja anketnog istraživanja o zadovoljstvu posjetitelja ponudom Muzeja. Osim posjeta koji je povezan s temom fakultetskog kolegija, studenti također mogu u Muzeju odraditi praksu koja može biti obvezatan dio studijskog programa na određenom fakultetu. Najbrojniji su studenti Akademije i Filozofskog fakulteta, studija informatologije. Potonji u sklopu svojega nastavnog programa uče o muzejima i njihovu radu, a posebno se ističe kolegij Uvod u muzeologiju na kojemu uče o osnovnim teorijskim konceptima i problemima u muzeologiji i muzejskoj struci.⁴¹ Prihvaćanje studenata na praksu ovisno je o individualnim preferencijama zaposlenika. Neki ne prihvaćaju studente jer, prema riječima ispitanika, studenti nekada ne poštuju vrijeme muzealaca, ne pokazuju odgovornost, ne dolaze u dogovorene termine i općenito ne pristupaju radu dovoljno ozbiljno, a neki od njih su i vrlo nemotivirani za rad.

Takav vid suradnje pokazuje se i kao problematičan temelj za razvoj publike jer, iz perspektive jednog djelatnika, studenti koji dolaze na praksu ne dolaze na druge muzejske programe bez dodatne motivacije kao, primjerice, dodatnog sata odradenog posla.

O pogledu na takav oblik sudjelovanja iz perspektive studenata anketa nije pružila rezultate koji bi upućivali i na kakav trend jer je distribuirana među širokom populacijom studenata, pa 171 ispitanik ili 84,7 % nije posjetilo Muzej u sklopu studija, a svega 26 (12,9 %) jest. Glavni razlozi takve vrste posjeta su održavanje nastave u Muzeju (13 ispitanika ili 50 %), uz predavanje (12 ili 46,2 %), stručno vodstvo izložbom (deset ili 38,5 %) te radionica (tri ili 11,5 %). Zanimljivo je vidjeti šarolikost fakulteta s kojih tih 26 ispitanika dolazi: Akademija za umjetnost i kulturu (devet), Filozofski fakultet (sedam), Odjel za kemiju (četiri), Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (dva), Odjel za biologiju (jedan), Fakultet za primijenjenu matematiku i informatiku (jedan), Fakultet agrobiotehničkih znanosti (jedan), Medicinski fakultet (jedan). Studentski pogled na mogućnost odrađivanja prakse u Muzeju je šarolik. Iako 98,5 % ispitanika nije u takvom programu sudjelovalo, 44,2 % smatra da se takva aktivnost može ostvariti ovisno o prirodi studija. Istodobno 43,7 % smatra da organizacija takve aktivnosti nije moguća. Među studentima fakulteta s kojih je dobiveno najviše odgovora postoje razlike u mišljenjima (prikaz 1). Studenti medicine svi smatraju da se ne može organizirati praksa za njih u Muzeju, a svi ispitanici s Akademije za umjetnost i kulturu složni su da se može.

Među ispitanicima s Filozofskog fakulteta 23 ispitanika smatra da se praksa može organizirati, a 18 da ne može. Ti su odgovori osobna stajališta i procjene studenata koji, pretpostavljamo, prosuđuju praksu prema konvencionalnom shvaćanju i muzeja i visokoškolskog obrazovanja, usredotočujući se isključivo na vrlo uzak spektar kompetencija nastavnog programa. Među-

Grafički prikaz 1. Mišljenja ispitanika o mogućnosti organizacije prakse u Muzeju Slavonije, iskazana brojem odgovora ispitanika

tim, postoje i oni koje je pitanje ponukalo na razmišljanje ili davanje konkretnog prijedloga, primjerice:

- *Vođenje društvenih mreža* (studentica Akademije za umjetnost i kulturu)
- *Da, nisam nikad razmišljala može li psiholog raditi u muzeju, odnosno kako bi mogao pomoći pa bi bilo zanimljivo odraditi praksu istraživanja publike i rad s posjetiteljima.* (studentica psihologije, Filozofski fakultet)

SUDJELOVANJE U MUZEJSKIM PROJEKTIMA POSREDSTVOM FORMALNOG OBRAZOVANJA

Muzej Slavonije može se pohvaliti nizom projekata u koje uključuje studente, no i ovog puta te se aktivnosti provode posredstvom fakulteta, odnosno u određenoj vrsti institucijske suradnje iako su je potaknuli i proveli pojedinci.

Takvi i slični projekti koji su održani u suradnji sa studentima podrazumijevali su već unaprijed izrađen koncept, pa je

uloga studenata bila ta da stvore sadržaj pod vodstvom stručne osobe. Točnije, studenti nemaju ulogu u stvaranju koncepta ili teme programa, ali imaju prostor za iskazivanje svoje kreativnosti i znanja u načinu na koji rješavaju pojedini zadatak ili pristupaju stvaranju potencijalnog rješenja. S druge strane, Muzej Slavonije može nuditi profesorima već nekakav strukturirani program koji se može prilagoditi specifičnim potrebama.

Tako je 2015. godine proveden pokusni projekt *Povijest i baština: Osječki generalni štrajk iz 1905. godine* u suradnji sa studentima povijesti Filozofskog fakulteta u Osijeku koji su na temelju studentskih istraživanja i kratkih eseja obradili temu štrajka radništva u Osijeku 1905. godine. Iste, 2015. godine održane su još dvije izložbe studentskih radova, pa su tako studenti Umjetničke akademije u Osijeku izložili svoje radove tijekom manifestacije *Tjedan mozga 2015.*, a ujedno su imali i samostalnu izložbu fotografija o Iranu.⁴² Studenti Akademije za umjetnost i kulturu (nekadašnje Umjetničke akademije u

Osijeku) nastupali su u nekoliko navrata u programu Osječke glazbene srijede tijekom 2015. i 2016. godine.⁴³ Nadalje, 2016. godine Muzej je sa studentima Akademije i Građevinskog fakulteta organizirao te proveo projekt *OLT – memorija*, a u sklopu programa postavljeni su rezultati studentskih istraživanja procjene odabranih zgrada kompleksa OLT-a s obzirom na njihovu autentičnost, stanje konstrukcije, obnovljenost te izgradnju.⁴⁴ Studenti Akademije imali su priliku sudjelovati i na međunarodnom projektu *Grandma's Story* te su pripremili zvučne i videomaterijale tijekom intervjuiranja starih žena, dok su studenti Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta bili uključeni u proces ostvarenja *Outputa 1* i *Outputa 3* eLearning modula. Osim toga, studenti informacijskih znanosti razvijali su svoje marketinške i medijske vještine te analizirali točnost i vjerodostojnost vijesti i informacija o migrantima.⁴⁵

Godine 2018. pokrenut je i projekt *Master Glossary Muzeja Slavonije*, nastao u suradnji sa studentima Odsjeka za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta. Cilj je projekta osigurati pomoć pri utvrđivanju pravilnih termina muzejske struke za potrebe prevođenja muzejskih publikacija i srodnih tekstnih sadržaja s hrvatskoga na engleski jezik.⁴⁶ Tijekom Međunarodnog dana muzeja 2019. godine studenti Odsjeka za informacijske znanosti odjenuli su povijesne kostime te za posjetitelje osmislili i predstavili *Zašto volim muzej talk show*.⁴⁷ No, sudjelovanje u projektima nemoguće je usustaviti jer je sama projektna logika djelovanja ovisna o nizu okolnosti (mogućnosti prijave, dobivanja projekta, financiranja i sl.). Također, projektni rad sa studentima zasniva se na individualnoj motivaciji i preferencijama muzejskih

djelatnika. Kada je riječ o motiviranosti studenata za takav vid sudjelovanja, ona je po mišljenju ispitanih djelatnika iznimno velika zbog osobnog doprinosa projektu. Na pitanje *Jeste li ikada osmislili ili organizirali aktivnosti u Muzeju samostalno ili u suradnji s Muzejom?* 98 % ispitanika odgovorilo je negativno. Četiri ispitanika s potvrdnim odgovorima sudjelovala su isključivo u provođenju radionica.

Od aktivnosti koje bi studenti samostalno ili u suradnji s Muzejom željeli provoditi navode se sljedeći prijedlozi:

- radionice i vodstva za djecu
- radionice za studente
- predavanja
- okrugli stolovi i rasprave
- kvizovi
- dani otvorenih vrata
- popularizacija povijesti Slavonije.

POSJEĆIVANJE PROGRAMA ZA „ŠIRU JAVNOST“

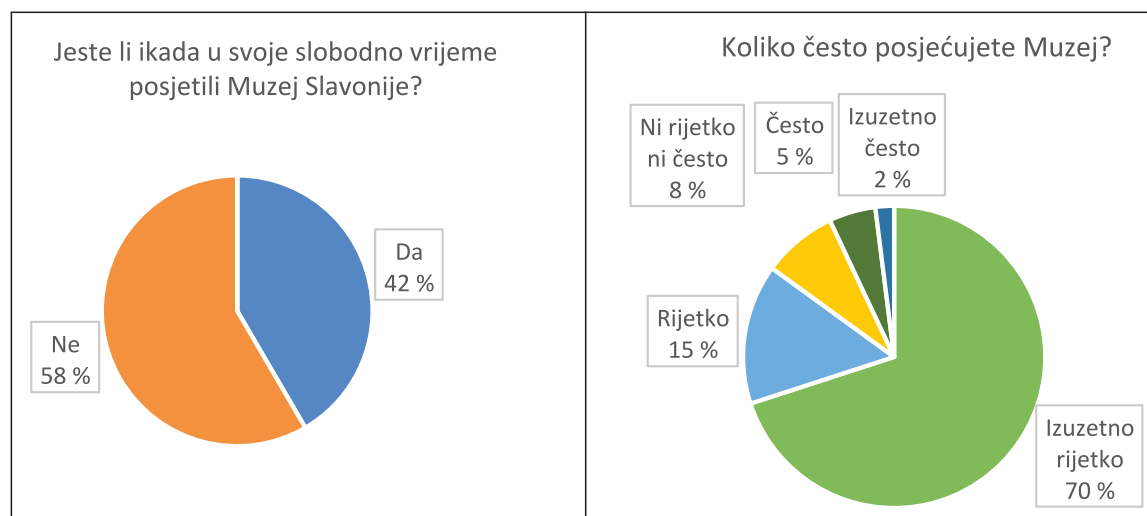
Oblik sudionništva u ovoj se kategoriji odnosi na konzumaciju muzejskih programa koji pretpostavljaju posjet izložbi, pohađanje predavanja, događaja ili neku drugu aktivnost koju su pripremili i ponudili muzejski (ili drugi) stručnjaci.

Djelatnici smatraju studentsku populaciju vrlo važnim posjetiteljima i sami komentiraju da bi htjeli da je brojnija, a privlačenje studenata, odnosno mladih, Muzeju Slavonije jednako je važno kao i privlačenje drugih posjetitelja. Zasebni programi za mlade ne postoje, već sve muzejske programe (Muzejski četvrtak, otvorenje izložbi, tematska predavanja i slično) posjećuju mješovite skupine posjetitelja, uključujući i mlade.

Muzejski sadržaji za širu javnost promiču se na profilima na društvenim mrežama,

na službenoj mrežnoj stranici Muzeja Slavonije, na lokalnim portalima te s pomoću baze kontakata koju imaju djelatnici u Odjelu edukacije i promidžbe. Samim time ujednačen je način promidžbe za sve skupine posjetitelja, a studenti se s pomoću navedenih kanala mogu samoinicijativno raspitati o mogućnostima besplatnog posjeta, pratiti aktivnosti koje Muzej održava te se informirati kako u njima sudjelovati. Kada je riječ o studentskoj perspektivi i navikama posjećivanja Muzeja, anketom

se utvrdilo da više od polovice ispitanika (118 ili 58,4 %) nikada nije posjetilo Muzej u svoje slobodno vrijeme. Oni koji su ga posjetili (84 ili 41,6 %), većinom ga posjećuju iznimno rijetko (59 ili 70,2 %) (prikaz 2). Najčešći je razlog posjeta onih koji su posjetili Muzej ili ga posjećuju češće (prikaz 3) Noć muzeja (65,5 %), nakon čega slijedi zanimljiva izložba (48,8 %). Kao razlozi posjeta ističu se još radionica u Muzeju (17,9 %), stručno vodstvo (13,1 %), Otvoreni četvrtak – predavanje (7,1 %) i drugo.

Grafčki prikaz 2. Navike posjećivanja Muzeja Slavonije – postotak posjećenosti i neposjećenosti među studentima (lijevo) i učestalost posjećivanja (desno)

Grafčki prikaz 3. Razlozi posjeta Muzeju Slavonije onih koji su ga posjetili. Moguće je bilo odabrati više odgovora i dodati vlastiti razlog; podatci su iskazani brojem odgovora za pojedinu kategoriju.

Velika većina ispitanika (71,3 %) ne zna da je ulazak u Muzej Slavonije za studente besplatan, dok je samo 16,8 % upoznato s tom pogodnošću. Ostatak ispitanika (11,9 %) kao odgovor je naveo da nisu sigurni. Ipak, oni koji nisu bili upućeni u tu pogodnost, potvrđuju da ta informacija djeluje motivirajuće za posjet.

Kada su u pitanju digitalni sadržaji Muzeja Slavonije, rezultati upućuju na to da 91,1 % (184) ispitanika izrazito rijetko posjećuje mrežne stranice Muzeja. Situacija je istovjetna s posjećivanjem društvenih mreža Muzeja, pri čemu je 90,1 % (182) ispitanika navelo da ih posjećuje iznimno rijetko. Od 38 ispitanika koji posjećuju digitalne sadržaje Muzeja 5 % (dva) ispitanika izjasnilo se da su izrazito nezadovoljni načinom komunikacije, 9,4 % (četiri) ispitanika samo je nezadovoljno, a 5,9 % (dva) ispitanika nije ni zadovoljno ni nezadovoljno.

Na pitanje što bi ih privuklo u Muzej ispitanici studenti odgovaraju:

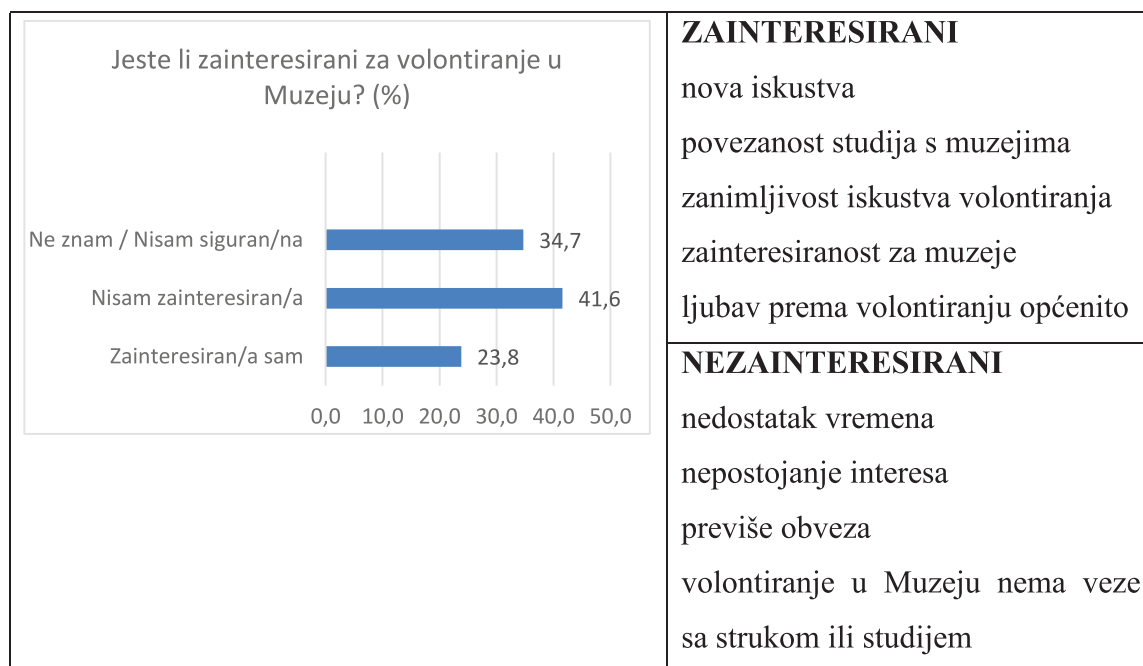
- više digitalnog marketinga, odnosno objave na društvenim mrežama (38 ispitanika)
- zanimljivi i aktualniji sadržaji (15 ispitanika) i raznolike izložbe (devet ispitanika), npr.:
 - *Aktivnosti koje bi privukle studente i mladež, a ne samo umirovljenike i djecu školskog uzrasta koji imaju organizirane posjete.*
 - *Voljela bih neke posebne tematske izložbe koje će biti bolje popularizirane.*
 - *Neke zanimljive izložbe ili neka predstavljanja iz znanosti iz područja fizike, biologije.*

- sadržaj za mlade (14 ispitanika)
- kalendar događanja za lakše praćenje programa (osam ispitanika)
- posebne radionice za studente (šest ispitanika), npr.:
 - *Radionice za studente (da upoznaju Osijek, većina nas se doselila).*
- interaktivan sadržaj u izložbenim postavima (četiri ispitanika).

VOLONTIRANJE ILI PLAĆENI ANGAŽMAN NA MUZEJSKIM POSLOVIMA

Volontiranje u muzejima danas je sve raširenije, a Muzej Slavonije otvoren je za takvu vrstu angažmana. Volontiranje se spominje u sklopu aktivnosti koje su organizacijske ili tehničke prirode, pri čemu su volonteri ispomoć muzejskim djelatnicima u poslovima digitaliziranja građe ili pri otvorenju izložbi.

Odgovori studentske populacije na pitanje o volontiranju su sljedeći (prikaz 4): 41,6 % (48) ispitanika za to nije zainteresirano, 23,8 % ispitanika je zainteresirano, 34,7 % ne zna ili nije sigurno oko takvog angažmana. Razlozi zainteresiranosti odnosno nezainteresiranosti su raznoliki. Tijekom 2017. i 2018. godine organizirana je stručno-vodička služba sa studentima Filozofskog fakulteta, što je bilo honorirano. No, ta se praksa nakon izvjesnog vremena svela na angažiranost troje ili četvero od ukupno deset ili petnaest studenata, pa je zaključak da je takvu službu teško organizirati sa studentima zbog činjenice da su opterećeni studijskim programom.

Grafički prikaz 4. Zainteresiranost studenata za volontiranje u Muzeju Slavonije i obrazloženje odgovora

SUDJELOVANJE U OKVIRU PROJEKATA STUDENTSKIH UDRUGA

Posljednja kategorija je sudjelovanje studenata u programima koji zapravo nisu muzejski, nego su ih osmislili i proveli mladi u okviru svojih udruga. Riječ je, konkretno, o udrugama KultAkt⁴⁸ i Klub studenata povijesti ISHA (engl. International Students of History Association) koje su svoje programe ponudile Muzeju Slavonije i drugim kulturnim ustanovama, a oba ispitana djelatnika naglašavaju da ih je Muzej rado prihvatio i surađivao s udrugama. Muzej pritom pruža logistiku u smislu stručne pomoći ili infrastrukturu, ponajviše prostor.

ANALIZA I RASPRAVA

Muzej Slavonije može se pohvaliti brojnim aktivnostima za mlade, točnije za student-

sku populaciju, u zadnjih devet godina, što se može iščitati iz muzejskih godišnjih izvješća. No, iz razgovora s djelatnicima ističe se još širi horizont aktivnosti koje upućuju na različite vidove studentskog angažmana, poput samostalnog posjećivanja ili organiziranih programa u kojima studenti imaju različite uloge u stvaranju i prenošenju baštinskog sadržaja – od doprinosa već osmišljenim sadržajnim okvirima do suradnje i samostalno koncipiranih i izvedenih programa koje Muzej ugošćuje u svojem prostoru. Posljednji oblik suradnje, ugošćivanje, kako ga naziva Nina Simon, po njezinu mišljenju nije nužno razina emancipacijskoga baštinskog djelovanja jer muzej može ugostiti mlade i tako da im organizira različite vrste događaja u muzejskim prostorima.⁴⁹ U ovom slučaju angažman studenata bio je povezan s temama bliskima Muzeju, pa se može zaključiti da je program bio baštin-

ske prirode, a potpuno pod studentskom kontrolom u konceptualizaciji i izvedbi. Ipak, najbrojnije muzejske aktivnosti za mlade namijenjene su posebnim skupinama polaznika sveučilišnih kolegija čiji se sadržaji na određen način mogu povezati s institucijskim muzejskim radom ili baštinskim temama koje se obrađuju u Muzeju. Studentsko sudjelovanje je, drugim riječima, definirano visokoškolskim programom. To može biti istraživanje pojedine teme ili kreativno izražavanje ili nešto treće, no sve je u cilju postizanja određenih ishoda učenja fakultetskog kolegija. Posebno je to vidljivo na aktivnosti odrađivanja prakse koja je rezervirana za studije čiji su programi srodni muzejskoj djelatnosti, konkretno za studente Akademije za umjetnost i kulturu i Filozofskog fakulteta, studija informatologije. Studentski pogledi na mogućnost odrade prakse većinom ne iznenađuju, no mišljenje studentice psihologije o mogućnosti prakse u Muzeju otvara prostor raspravi o jednom, danas istaknutom aspektu muzejskog rada, a to je briga za zajednicu korisnika koja uključuje međuljudske odnose i emotivnu dimenziju sudjelovanja.⁵⁰ Muzejski djelatnici, posebno oni koji rade s ljudima, dolaze u susret s različitim osobnostima u čemu bi struke poput psihologa ili socijalnog radnika mogle puno pomoći u smislu davanja savjeta, smjernica i sl., posebno kod programa koji ciljaju na pružanje upravo tih dobrobiti. Interes također postoji za volontiranje, iako nije velik. Jedan od argumenata je i poveznica između studija i muzejskih programa, čak i kada studijski program ne sadržava praktičnu nastavu (praksu). Postoje dakle studenti koji bi rado spojili svoje stručno znanje s muzejskim kada bi dobili priliku za praktičnim radom, pa je i volontiranje jedan od vidova na koje

se može osposobiti studenta čiji studij možda nije prepoznat kao onaj koji bi inače naginjao Muzeju – i to ne nužno za stručni muzejski ili kulturni rad, nego za pospješivanje praktičnih vještina, kritičko razmišljanje i shvaćanje kulture, što se prema istraživanjima pokazuje kao korisnost volontiranja u muzeju.⁵¹

Posebno su vrijedni u kontekstu angažmana studenata projekti *OLT – memorija i Povijest i baština: Osječki generalni štrajk iz 1905. godine* jer su to dvije iznimno relevantne teme, obje povezane s radničkom kulturom koja čini sastavni dio osječkoga povijesnog identiteta, a koja je u hrvatskim muzejima iznimno slabo zastupljena. Stoga je takvo djelovanje izrazito bitno iz perspektive suvremene muzeologije kao proširenje reprezentacijskog okvira, posebno teme radničke klase koja je danas, u vrijeme neoliberalnog kapitalizma, sve češća u muzejskim raspravama, iako u prvom redu u Ujedinjenom Kraljevstvu gdje radnička klasa želi održati svoj identitet živim.⁵² Iako su i ti projekti konceptualno zadani, studenti ipak stvaraju velik dio sadržaja na zadanu temu. Međutim, program je vrlo strukturiran i potpomažu ga muzejski stručnjaci, a još važnije, fakultetski profesori, pa on zapravo čini dio formalnog obrazovanja i to za vrlo specifične skupine. Možda bi po strukturi sudjelovanja to bili suradnički projekti, no važno je istaknuti da sudioništvo i edukacija nisu istoznačnice i da se aktivno sudjelovanje studenata u edukacijskim projektima ne može shvatiti kao demokratsko sudioništvo u kulturi, osim ako su emancipacijskog obilježja, odnosno usmjereni prema postizanju društvene pravednosti.⁵³

Iako neposredan rad s korisnicima studentima iz perspektive djelatnika ima svoje

prednosti, kao što je promjena (potencijalno) negativnih stajališta o Muzeju koja donosi i veću posjećenost, on se uvelike svodi na rad s mladim ljudima koji pohađaju određene fakultetske kolegije srodne muzejskom djelovanju što čini izobrazbu budućih stručnjaka. Ona je, naravno, iznimno vrijedna i potrebna, no ako je isključiva, u suprotnosti je s demokratizacijskim i uključivim praksama suvremenog muzeja čiji bi programi trebali baštinu učiniti relevantnom svima, a posebno mladima koji je takvom ne vide.⁵⁴ Projekti o tim dvjema iznimno vrijednim temama nose potencijal koji se može nastaviti obrađivati i u neformalnom kontekstu – otvoreno za sve mlade i, kako navode Smith i Campbell, pridavanjem suvremenih perspektiva značenjima radništva i industrijske proizvodnje, ne nužno samo u prošlosti i u svojoj materijalnoj važnosti nego i suvremenim okvirima i poticanjem dijaloga o prošlosti koja uvijek na određen način utječe na naše živote.⁵⁵ Mnogi kritiziraju takvo korištenje baštinom nazivajući ga instrumentalizacijom, no Zipsane upućuje na činjenicu da je muzej od svojeg nastanka bio sredstvo instrumentalnog djelovanja ne samo o baštini nego i s pomoću nje. Oni koji imalo poznaju povijest muzeja, znat će da on nikada nije bio neutralan medij.⁵⁶ Također, neformalna izobrazba otvorena svim studentskim profilima može imati velik uključivi učinak iz perspektive i muzeja i mladih. Primjerice, skupine mladih koji u Osijek na studij dolaze iz krajeva u kojima nemaju mogućnosti sudjelovati u baštinskim procesima jedna su od takvih ciljnih skupina, na što je uputila studentica svojim prijedlogom da se za studente nerezidente Osijeka organizira radionica, koja bi „na mala vrata“ mogla uvesti baštinu u svakodnevicu studentske populacije.

Ta bi se aktivnost organizirala u Muzeju ili bi Muzej bio organizator, idealno u suradnji sa studentima Osječanima, a mogla bi imati ne samo edukacijski nego i društveno kohezivan učinak. Također, aktivnost može uključivati i suradnički rad na upoznavanju kulturne baštine Osijeka, čime se otvara mogućnost (re)valorizacije negativne ili neprepoznate baštine koja se odmiče od autoriziranoga baštinskog diskursa – onoga koji se temelji na estetskim i historijskim kriterijima te shvaćanju da je vrijednost svojstvena kulturnom dobru i da je za njezinu identifikaciju potreban stručnjak.⁵⁷ Kod takvih je praksi općenito pitanje biti proizvodnje baštine koja je relevantna malom krugu stručnjaka.

Rezultati istraživanja koji se odnose na studentsko korištenje muzejima kao mjestima neformalnog učenja, što podrazumijeva samostalni posjet Muzeju Slavonije, potvrđuju dosadašnja istraživanja, i inozemna i hrvatska,⁵⁸ čiji su rezultati iznimno rijetko ili nikakvo posjećivanje i fizičkih i digitalnih sadržaja. Studenti navode nedostatak sadržaja koji ih zanimaju, a čini se i da informacije do njih ne dolaze u mjeri u kojoj se to smatra u Muzeju. Oba ograničenja proizlaze iz činjenice da Muzej ne poznaje svoje mlade posjetitelje, odnosno potencijalne posjetitelje. Shvaćanje studentskih individualnih posjeta u okvirima „šire javnosti“, odnosno tek jednog isječka javnosti koja je monolitna, zapravo čini najveću prepreku jer, kako su pokazala navedena istraživanja s mladima, percepcije i stajališta uvelike obilježavaju motivacije i djelovanje. Studenti su posebna skupina mladih i po generacijskim obilježjima kao i po individualnima – geografskom podrijetlu, razini znanja o kulturi, interesima i sl. Također su, kao i svi drugi posjetitelji, različito motivirani

za posjet.⁵⁹ Uvjeti koji pospješuju individualan posjet omogućuju učenje o kulturi i s pomoću nje u slobodno vrijeme, onako kako to pojedinac želi, u trajanju koje si sam odredi, a ponajviše odabir sadržaja koji će ga podržati u nastojanjima da nešto nauči.⁶⁰ No, nije jedino kognitivan aspekt cilj pojedinačnog posjeta. Tu su još i društveni i zabavni, ali emotivni aspekti koji su iznimno bitni mladima, a ugodno i zabavno provođenje vremena, posebno ako uključuje igrificirane sadržaje, pozitivno utječe i na veći angažman i učenje u muzeju.⁶¹

Kvalitetan i ciljano osmišljen sadržaj potrebno je i dobro oglasiti, a to je aspekt u kojemu Muzej Slavonije ne uspijeva doći do studentske populacije. Postojanje profila na društvenim mrežama, kao još uvijek najjeftinijim i najraširenijim oglašivačkim sredstvima, ne jamči i komunikacijski uspjeh. Unatoč relativno brojnim pratiteljima na muzejskim društvenim mrežama, doseg objava često je malen. Ovdje tek pretpostavljamo da je interakcija na objavama slaba, što opet upozorava na probleme sa stvaranjem sadržaja. Znanje na koji način učiniti objavu zanimljivom i dovoljno relevantnom da je netko „lajka“, podijeli ili odgovori na nju komentarom vještina je koju mnogi muzealci nemaju. Stoga se ovdje postavlja pitanje zašto ne uključiti mlade ljude da objavljuju na društvenim mrežama – za mlade – makar i kao dio studentske prakse u Muzeju, baš kako je poželjela jedna studentica Akademije za umjetnost i kulturu da to bude aktivnost koja bi se mogla provoditi kao dio prakse. Neovisno o ovome specifičnom muzeju, zanimljivo je primijetiti da se pojam marketinga, oglašivanja i sl. potpuno prihvatilo u muzejskom kontekstu kod nas i da nitko ne dvojio da je muzejima potrebna

osoba za marketing. Ali koncept koji se nužno povezuje s marketingom, a to je istraživanje korisnika, iznimno se teško prihvaća, a kamoli konkretno primjenjuje u muzejima.⁶² Pitamo se čemu tolik otpor istraživanju korisnika, ne samo o njihovim navikama nego i njihovim interesima, jer se iz ovoga malog istraživanja sa studentima pokazalo da imaju i žele reći svoje mišljenje – kada ih netko pita.

Za promjenu stajališta o muzejima među mladima nije dostatno biti samo u izravnom kontaktu sa studentima u sklopu projektnih aktivnosti ili imati edukacijski odjel koji se bavi neformalnim obrazovanjem, nego treba mijenjati percepciju o korisnicima kod kustosa koji stvaraju izložbe, a ponajviše među upravljačkim strukturama muzeja. Usto, potrebno je uvesti više struka u rad na izložbi, posebno pedagoga koji su najviše u kontaktu s različitim skupinama javnosti, uključujući mlade, te općenito razbiti izolirane djelatnosti muzejskih odjela, ne samo kako bi se postigla veća posjećenost nego i osnažili programi s elementima demokratskog sudionništva kao što su suradnički ili projekti sustvaranja.⁶³

Kada je riječ o programima koje bi Muzej za mlade mogao organizirati u suradnji ili u obliku sustvarateljskih projekata, mali je broj studentskih prijedloga. To su uglavnom formati koji već postoje, ili u Muzeju ili negdje drugdje, a kako su ispitanici rijetki posjetitelji, ili uopće nisu posjetitelji, ne čudi izostanak prijedloga. Razlog tomu može biti nepoznavanje mogućnosti muzeja ili, kako se pokazuje istraživanjem, stereotipna percepcija mladih da su muzeji vezani za umjetnost, prošlost (ili povijest), učenje, znanje i ljepotu.⁶⁴ Možda je upravo i to razlog zbog kojega se ugošćeni studentski programi

u Muzeju svode upravo na projekte koji potvrđuju stereotipne percepcije, a muzeji koji svojim programima ne izlaze iz takvih okvira dodatno potiču takva viđenja. Ipak, mali broj prijedloga koje su studenti dali pokazuje da su danas interesi mladih u Hrvatskoj vrlo slični onima u ostatku svijeta, pa prethodno navedeni primjeri stranih muzeja koji su uveli posebne programe mogu biti nadahnuće i poticaj za primjenu i kod nas.

Nužno je također u ovoj analizi spomenuti niz institucijskih i organizacijskih prepreka od kojih mnoge nisu jedinstvene za Muzej Slavonije. Da bi se projekti mogli ostvariti, potrebno je imati više ljudi koji će svoje vrijeme posvetiti korisnicima. Potrebno je planiranje aktivnosti i omogućivanje dodatnih ljudskih resursa za razvoj publike, kao i financijska podrška projektima jer su, po mišljenju djelatnika, izazvali veliku motivaciju kod studenata. No, projektni rad kojemu se ne omogućuje kontinuitet nije održiv, a samim time ni njegov učinak. Također, organizacija vođičke službe koja bi rasteretila djelatnike u Odjelu edukacije i promidžbe za sveobuhvatniji rad na projektima nije dostatna ako se oslanja na povremeni studentski rad. Spomenuo se u razgovoru s djelatnicima i problem posvećenosti radu i odgovornosti mladih, pa je potrebno pronaći one koji su visoko motivirani uključiti se u baštinsko djelovanje, što zasigurno znači otkriti prednosti i dobrobiti takvog rada za mlade i omogućiti njihovo ostvarenje. Tu su, nadalje, i prostorne ograničenosti, pa Muzej Slavonije treba pričekati svjetlije dane kada bude mogao raspolagati dovoljnim i samostalnim prostornim kapacitetima.

ZAKLJUČAK

U cijelom svijetu bilježi se mali angažman mladih odraslih u muzejskim programima i sadržajima, posebno kada je riječ o samostalnim, neorganiziranim posjetima. S druge strane, mali je broj programa koji bi mogli takav angažman uspješno podržati. Mnogi muzeji odlučuju privući mlade na različite načine koji ne podrazumijevaju samo zanimljiv izložbeni program, nego privlačenje i usmjeravanje u aktivan način korištenja baštinom i muzejima – davanjem prostora samostalnom istraživanju i stvaranju te organiziranju vlastitih programa. U cilju dobivanja sveobuhvatnijeg uvida u načine sudjelovanja mladih, točnije studenata u hrvatskim muzejima, provedena je studija slučaja na primjeru Muzeja Slavonije u Osijeku. Istraživački interes je, osim načina sudjelovanja, uključivao i način na koji Muzej ostvaruje svoju društvenu ulogu s pomoću programa za studente. Prikupljeni su podatci iz nekoliko izvora, u prvom redu iz muzejskih izvješća od 2015. do 2023. godine, zatim intervju s muzejskim djelatnicima te kvantitativni podatci dobiveni anketnim istraživanjem među populacijom studenata Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Pod kvalitativnim okvirom studije slučaja, a teorijski usmjerenim kritičkim promišljanjima nove muzeologije, definirano je pet načina studentskog sudjelovanja: programi koji se ostvaruju u okviru formalnog obrazovanja, uključenost u muzejske projekte posredstvom formalnog obrazovanja, posjećivanje programa za „širu javnost“, volontiranje ili plaćeni angažman na muzejskim poslovima te sudjelovanje u okviru projekata studentskih udruga. Iako studenti u pojedinim programima imaju slobodu stvaranja sadržaja, ona je

pod okriljem formalnoga i neformalnoga obrazovanja koje je srodno ciljevima visokoškolskog obrazovanja baštinskih stručnjaka i umjetnika. Stoga je u odnosu na studentsku populaciju društvena uloga Muzeja prevladavajuće okrenuta struktuiranoj izobrazbi, a u svojem baštinskom djelovanju Muzej je još uvijek vrlo čvrsto povezan s autoriziranim baštinskim diskursom. Za uključivanje u suvremene muzejske trendove potrebno je osvijestiti činjenicu da mladi ljudi imaju posebna generacijska obilježja te da se međusobno razlikuju prema motivacijama, interesima, znanjima i nizu drugih demografskih i psihografskih značajki. Istraživanjem se pokazalo da studenti jesu otvoreni za iskazivanje svojih interesa i da postoji velik potencijal koji bi se programima mogao proširiti i na drukčije oblike djelovanja. No, da bi se to postiglo, potrebno je najprije stvoriti institucijske uvjete, uključujući i osnaživanje percepcije važnosti mladih za budućnost Muzeja, a potom započeti i s istraživanjem njihovih interesa i potreba.

BILJEŠKE

¹ Stephen Weil, „Proper business of the museum – ideas or things“. Govor koji je održao 1988. godine na skupu Kanadskoga muzejskog društva objavljen je kao poglavlje u knjizi: Stephen Weil, *Rethinking the Museum and other Mediations* (Washington i London: Smithsonian Institution Press, 1990), 47.

² Nova muzeologija ovdje označuje školu misli koja se temelji na radovima poglavito anglo-američke tradicije muzeologije čije je bavljenje muzejom proizišlo iz kulturnih studija. Druga istoimena škola ima podrijetlo u francuskome pokretu ekomuzeja.

³ Peter Vergo, ur., *New Museology* (London: Reaktion Books, 1989), 2–4.

⁴ Eilean Hooper-Greenhill, *Museums and the interpretation of visual culture* (London i New York: Routledge, 2000), 145–150.

⁵ George Hein, *Learning in the Museum* (London: Routledge, 1998); John Falk i Lyn Dierking, *The Museum Experience* (New York: Routledge, 2011).

⁶ Christine Burton i Carol Scott, „Museums: Challenges for the 21st Century“, *International Journal of Arts Management* 5, br. 2 (2003): 64–65, <https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/6473/1/2003000710.pdf> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁷ Richard Sandell, *Museums, Prejudice and the Reframing of Difference* (London: Routledge, 2006); Robert R. Janes i Richard Sandell, ur., *Museum Activism* (London: Routledge, 2019).

⁸ Nuala Morse, *The museum as a space of social care* (London i New York: Routledge, 2021).

⁹ Bernadette T. Lynch, *Whose Cake is it Anyway?: A collaborative investigation into engagement and participation in 12 museums and galleries in the UK* (London: The Paul Hamlyn Foundation, 2011), 21–22, https://www.academia.edu/4854738/Whose_Cake_is_it_Anyway_A_collaborative_investigation_into_engagement_and_participation_in_12_museums_and_galleries_in_the_UK_Dr_Bernadette_Lynch (pristupljeno 12. travnja 2025.).

¹⁰ Nina Simon, *The Participatory Museum* (Santa Cruz: Museum 2.0, 2010), <https://participatorymuseum.org/read/> (pristupljeno 7. lipnja 2025.).

¹¹ Graham Black, *Transforming Museums in the Twenty-first Century* (Abingdon i New York: Routledge, 2012). Pojam „razvoj publike“ ovdje podrazumijeva rad na povećanju broja posjetitelja, korisnika ili suradnika, isto koliko i na povećanju vrsta i kvalitete posjeta i suradnje u svim oblicima.

¹² James M. Bradburne, „Turning Visitors into Users: Strategies for the museum in the 21st century“, *Nordisk Museologi* 1 (1998): 47, <https://journals.uio.no/museolog/article/view/3838/3293> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

¹³ Aurel Gheorghilaș i dr., „The challenges of the 21st-century museum: dealing with sophisticated visitors in a sophisticated world“, *International Journal of Scientific Management and Tourism* 3/4 (2017): 71, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3078501 (pristupljeno 22. listopada 2025.).

¹⁴ Black, *Transforming Museums*, 53.

- ¹⁵ Takva istraživanja često su dio širih istraživanja sudioništva u kulturi (poput Eurostatovih), pri čemu se pojam sudioništva shvaća kao kulturna potrošnja, odnosno ono što se najčešće podrazumijeva pod posjećivanjem muzeja. Više na: Eurostat, „Culture statistics – cultural participation“, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_participation (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- ¹⁶ Karen Hughes i Gianna Moscardo, „For Me or Not for Me?: Exploring Young Adults’ Museum Representations“, *Leisure Sciences* 41, br. 6 (2019): 517, https://www.researchgate.net/publication/330596498_For_Me_or_Not_for_Me_Exploring_Young_Adults'_Museum_Representations (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- ¹⁷ Isto, 517–518.
- ¹⁸ Isto, 518.
- ¹⁹ Tanja Komarac i Stjepan Bešlić, „Uvid u percepciju muzeja i mogućnosti poboljšanja usluge muzeja: perspektiva studenata“, *Ekonomski pregled* 72, br. 3 (2021): 364, <https://hrcak.srce.hr/file/374735> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- ²⁰ Hughes i Moscardo, „For Me or Not for Me?“, 517.
- ²¹ Allison Bartlett, Lynda Kelly i Phil Gordon, *Indigenous Youth and Museums: A Report on the Indigenous Youth Access Project* (Sydney: Australian Museum, 2002), 11, https://www.researchgate.net/publication/242103160_Indigenous_Youth_and_Museums (pristupljeno 7. lipnja 2025.).
- ²² Betty Farrell i Maria Medvedeva, *Demographic Transformation and the Future of Museums* (Washington: The AAM Press, 2010), 23, <https://www.aam-us.org/wp-content/uploads/2017/12/Demographic-Change-and-the-Future-of-Museums.pdf> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- ²³ Kirsten Drotner, Line Vestergaard Knudsen i Christian Hviid Mortensen, „Young people’s own museum views“, *Museum Management and Curatorship* 32, br. 5 (2017): 462, https://findresearcher.sdu.dk/ws/files/143275024/Young_peoples_museum_views_accepted.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- ²⁴ Hughes i Moscardo, „For Me or Not for Me?“, 528.
- ²⁵ Lisa F. Smith, Jeffrey K. Smith i Stefano Mastandrea, „Attitudes, Motivations, and Emotions Toward Museum Visits for Undergraduate University Students in New Zealand“, u: *The Role of the Museum in the Education of Young Adults: Motivation, Emotion and Learning*, ur. Stefano Mastandrea i Fridanna Maricchiolo (Rome: Roma TrE-Press, 2016), 179, <https://romatrepress.uniroma3.it/wp-content/uploads/2019/05/Attitudes-Motivations-and-Emotions-Toward-Museum-Visits-for-Undergraduate-University-Students-in-New-Zealand.pdf> (pristupljeno 23. siječnja 2025.).
- ²⁶ Dubravka Kušćević, Marija Brajčić i Zvonimira Talijan, „Stavovi studenata o muzeju kao okruženju u kojemu se odvija učenje“, *Metodički ogledi* 26 (2019): 105–110, <https://hrcak.srce.hr/file/322445> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- ²⁷ Komarac i Bešlić, „Uvid u percepciju muzeja i mogućnosti poboljšanja usluge“, 365–367.
- ²⁸ Denver Art Museum, *Creativity, Community, and a Dash of the Unexpected: adventures in engaging young adult audiences*, 5–7, https://d26jxt5097u8sr.cloudfront.net/file_share/Creativity,%20Community,%20and%20a%20Dash%20of%20the%20Unexpected.pdf (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- ²⁹ Museums Association, *Museums Change Lives: Northern Ireland* (London: Museums Association, 2020), 16–19, <https://media.museumsassociation.org/app/uploads/2020/08/11085049/MCL-NI-2020.pdf> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- ³⁰ Denver Art Museum, *Creativity, Community, and a Dash of the Unexpected*, 15–23.
- ³¹ Lorna Batty i dr., „England’s New Lenses: Youth perspectives on England’s heritage“, *GEM Case Studies: Young People* 28 (2022): 8–9, https://gem.org.uk/wp-content/uploads/2021/12/GM163-Gem-Case-Studies-28_AW02-SP61919.pdf (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- ³² The British Museum, „British Museum Young People’s Programme“, <https://www.britishmuseum.org/learn/young-people/british-museum-young-peoples-programme> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- ³³ The British Museum, „Where we are... programme“, <https://www.britishmuseum.org/learn/>

young-people/where-we-are-programme (pristupljeno 27. listopada 2025.).

³⁴ Amgueddfa Cymru, „Get Involved“, <https://museum.wales/about/get-involved/> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

³⁵ Amgueddfa Cymru, „Bloedd – Amgueddfa Cymru Producers“, <https://museum.wales/get-involved/bloedd/> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

³⁶ Ana Škegro, „Tobogan, podcast Kluba mladih MSU“, *Informatica Museologica* 52 (2021): 50–51, <https://hrcak.srce.hr/file/407709> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

³⁷ Margaret Salazar-Porzio, „The ecology of arts and humanities education: Bridging the worlds of universities and museums“, *Arts and Humanities in Higher Education* 14, br. 3 (2015): 289, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1474022215583949> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

³⁸ Marija Brajdić Vuković i dr., *Kvalitativna studija slučaja: od ideje do realizacije* (Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2021), 10, <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A3A3002/datastream/FILE0/view> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

³⁹ Robert K. Yin, *Studija slučaja: dizajn i metode* (Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2007).

⁴⁰ Muzej Slavonije, „Misija i vizija“, <https://mso.hr/misija-i-vizija/> (pristupljeno 18. svibnja 2025.).

⁴¹ Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku, „Uvod u muzeologiju“, <https://sokrat.ffos.hr/ff-info/kolegiji.php?action=show&id=2468> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

⁴² Muzej Slavonije, *Izvešće o radu za 2015. godinu* (Osijek: Muzej Slavonije, 2015), 40, https://mdc.hr/files/file/mdc/Izvesca/Izvesca_muzeja_2015/Muzej%20Slavonije_mdc.pdf (pristupljeno 22. kolovoza 2025.).

⁴³ Isto, 44; Muzej Slavonije, *Izvešće o radu za 2016. godinu* (Osijek: Muzej Slavonije, 2016), 58, https://mdc.hr/files/pdf/Izvesca/2016/Muzej_Slavonije_2016_mdc.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁴⁴ Muzej Slavonije, *Izvešće o radu za 2016. godinu*, 51.

⁴⁵ Muzej Slavonije, *Izvešće o radu za 2017. godinu* (Osijek: Muzej Slavonije, 2017), 70–71, https://mdc.hr/files/pdf/Izvesca/2017/Muzej%20Slavonije%20Osijek_2017_mdc.pdf (pristupljeno 22. kolovoza 2025.).

⁴⁶ Muzej Slavonije, *Godišnje izvješće o radu za 2018. godinu* (Osijek: Muzej Slavonije, 2018), 29, https://mdc.hr/files/pdf/Izvesca/2018/Muzej-Slavonije-2018_mdc.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁴⁷ Isto, 27.

⁴⁸ Na Facebookovu profilu udruge KultAkt piše da je nastala kao inicijativa kulturnih menadžera kako bi doprinijeli razvoju kreativnih industrija na području grada Osijeka i regije.

⁴⁹ Simon, *The Participatory Museum*, <https://participatorymuseum.org/chapter9/> (pristupljeno 7. lipnja 2025.).

⁵⁰ Morse, *The museum as a space of social care*, 189.

⁵¹ Chenglin Li i Jian Li, „Enhancing future educators’ skills through art museum volunteering: insights from Chinese higher education“, *Asian Education and Development Studies* 14, br. 1 (2025): 19–39, https://www.researchgate.net/publication/388808478_Enhancing_future_educators_skills_through_art_museum_volunteering_insights_from_Chinese_higher_education (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁵² Adele Chynoweth, ur., *Museums and the Working Class* (London i New York: Routledge, 2022); Michelle McGrath i Mark Taylor, „Social Class in UK Museums: Mark Taylor Interviews Michelle McGrath“, *Journal of Museum Education* 47, br. 4 (2022): 414–427, https://www.researchgate.net/publication/366915105_Social_Class_in_UK_Museums_Mark_Taylor_Interviews_Michelle_McGrath (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁵³ Bernadette Lynch, „‘Good for You, But I Don’t Care!’: Critical Museum Pedagogy in Educational and Curatorial Practice“, u: *Contemporary Curating and Museum Education*, ur. Carmen Mörsch, Angeli Sachs i Thomas Sieber (Bielefeld: transcript Verlag, 2016), 255–268.

⁵⁴ Batty i dr., „England’s New Lenses“, 8–10.

⁵⁵ Laurajane Smith i Gary Campbell, „‘Nostalgia for the future’: memory, nostalgia and the politics of class“, *International Journal of Heritage Studies* 23, br. 7 (2017): 11, <https://www.researchgate.net/>

publication/317124508_’Nostalgia_for_the_future’_memory_nostalgia_and_the_politics_of_class (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁵⁶ Henrik Zipsane, „Instrumentalism in Heritage Learning“, *Museum International* 63, br. 1/2 (2011): 138, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-0033.2012.01771.x> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁵⁷ Laurajane Smith, *All Heritage is Intangible: Critical Heritage Studies and Museums* (Amsterdam: Reinwardt Academy, 2011), 11, https://www.ahk.nl/fileadmin/download/reinwardt/lectoraat/All_heritage_is_intangible.pdf (pristupljeno 21. svibnja 2025.).

⁵⁸ Hughes i Moscardo, „For Me or Not for Me?“, 516–534; Komarac i Bešlić, „Uvid u percepciju muzeja i mogućnosti poboljšanja usluge“, 358–376.

⁵⁹ John Falk, *Identity and the Museum Visitor Experience* (New York: Routledge, 2009), 35–36.

⁶⁰ John Falk i Lynn Dierking, *The Museum Experience* (New York: Routledge, 2011), 67–70.

⁶¹ Alejandro Galindo-Durán, „Enhancing Artistic Heritage Education through Gamification: A Comparative Study of Engagement and Learning Outcomes in Local Museums“, *Nusantara Journal of Behavioral and Social Science* 4, br. 2 (2025): 52, https://www.researchgate.net/publication/392906824_Enhancing_Artistic_Heritage_Education_through_Gamification_A_Comparative_Study_of_Engagement_and_Learning_Outcomes_in_Local_Museums (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁶² Ana Pia Matijaš, „Korištenje digitalnim marketinškim alatima u hrvatskim muzejima“, *Muzeologija* 54 (2017): 130, <https://hrcak.srce.hr/file/304729> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

⁶³ Simon, *The Participatory Museum*, <https://participatorymuseum.org/chapter7/> (pristupljeno 7. lipnja 2025.).

⁶⁴ Eda Gurel i Axel Nielsen, „Exploring the Visitors’ Perceptions and Experiences of Museums“, u: *Tourist Behavior, Tourism, Hospitality & Event Management*, ur. Metin Kozak i Nazmi Kozak (s. l.: Springer International Publishing AG, 2018), 149.

LITERATURA

Amgueddfa Cymru. „Bloedd – Amgueddfa Cymru Producers“. <https://museum.wales/get-involved/bloedd/> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

Amgueddfa Cymru. „Get Involved“. <https://museum.wales/about/get-involved/> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

Bartlett, Allison, Lynda Kelly i Phil Gordon. *Indigenous Youth and Museums: A Report on the Indigenous Youth Access Project*. Sydney: Australian Museum, 2002. https://www.researchgate.net/publication/242103160_Indigenous_Youth_and_Museums (pristupljeno 7. lipnja 2025.).

Batty, Lorna, Kirsty McCarrison, Dominique Bouchard i Juliette Buss. „England’s New Lenses: Youth perspectives on England’s heritage“. *GEM Case Studies: Young People* 28 (2022): 8–10. https://gem.org.uk/wp-content/uploads/2021/12/GM163-Gem-Case-Studies-28_AW02-SP61919.pdf (pristupljeno 27. listopada 2025.).

Black, Graham. *Transforming Museums in the Twenty-first Century*. Abingdon i New York: Routledge, 2012.

Bradburne, James M. „Turning Visitors into Users: Strategies for the museum in the 21st century“. *Nordisk Museologi* 1 (1998): 39–52. <https://journals.uio.no/museolog/article/view/3838/3293> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

Brajdrić Vuković, Marija, Ivana Miočić, Nadja Čekolj i Jasminka Ledić. *Kvalitativna studija slučaja: od ideje do realizacije*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2021. <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A3002/datastream/FILE0/view> (pristupljeno 27. listopada 2025.).

Burton, Christine i Carol Scott. „Museums: Challenges for the 21st Century“. *International Journal of Arts Management* 5, br. 2 (2003): 56–68. <https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/6473/1/2003000710.pdf> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

Chynoweth, Adele, ur. *Museums and the Working Class*. London i New York: Routledge, 2022.

Denver Art Museum. *Creativity, Community, and a Dash of the Unexpected: adventures in engaging young adult audiences*. https://d26jxt5097u8sr.cloudfront.net/file_share/Creativity,%20Commu-

- nity,%20and%20a%20Dash%20of%20the%20Unexpected.pdf (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- Drotner, Kirsten, Line Vestergaard Knudsen i Christian Hviid Mortensen. „Young people’s own museum views“. *Museum Management and Curatorship* 32, br. 5 (2017): 456–472. https://fin-dresearcher.sdu.dk/ws/files/143275024/Young_peoples_museum_views_accepted.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Eurostat. „Culture statistics – cultural participation“. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_participation (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Falk, John. *Identity and the Museum Visitor Experience*. New York: Routledge, 2009.
- Falk, John i Lyn Dierking. *The Museum Experience*. New York: Routledge, 2011.
- Farrell, Betty i Maria Medvedeva. *Demographic Transformation and the Future of Museums*. Washington: The AAM Press, 2010. <https://www.aam-us.org/wp-content/uploads/2017/12/Demographic-Change-and-the-Future-of-Museums.pdf> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku. „Uvod u muzeologiju“. <https://sokrat.ffos.hr/ff-info/kolegiji.php?action=show&id=2468> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- Galindo-Durán, Alejandro. „Enhancing Artistic Heritage Education through Gamification: A Comparative Study of Engagement and Learning Outcomes in Local Museums“. *Nusantara Journal of Behavioral and Social Science* 4, br. 2 (2025): 51–58. https://www.researchgate.net/publication/392906824_Enhancing_Artistic_Heritage_Education_through_Gamification_A_Comparative_Study_of_Engagement_and_Learning_Outcomes_in_Local_Museums (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Gheorghilaș, Aurel, Daniela Dumbrăveanu, Anca Tudoricu i Ana Crăciun. „The challenges of the 21st-century museum: dealing with sophisticated visitors in a sophisticated world“. *International Journal of Scientific Management and Tourism* 3/4 (2017): 61–73. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3078501 (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Gurel, Eda i Axel Nielsen. „Exploring the Visitors’ Perceptions and Experiences of Museums“. U: *Tourist Behavior, Tourism, Hospitality & Event Management*, ur. Metin Kozak i Nazmi Kozak, 141–155. S. l.: Springer International Publishing AG, 2018.
- Hein, George. *Learning in the Museum*. London: Routledge, 1998.
- Hooper-Greenhill, Eilean. *Museums and the interpretation of visual culture*. London i New York: Routledge, 2000.
- Hughes, Karen i Gianna Moscardo. „For Me or Not for Me?: Exploring Young Adults’ Museum Representations“. *Leisure Sciences* 41, br. 6 (2019): 516–534. https://www.researchgate.net/publication/330596498_For_Me_or_Not_for_Me_Exploring_Young_Adults'_Museum_Representations (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Janes, Robert R. i Richard Sandell, ur. *Museum Activism*. London: Routledge, 2019.
- Komarac, Tanja i Stjepan Bešlić. „Uvid u percepciju muzeja i mogućnosti poboljšanja usluge muzeja: perspektiva studenata“. *Ekonomski pregled* 72, br. 3 (2021): 358–376. <https://hrcak.srce.hr/file/374735> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Kuščević, Dubravka, Marija Brajčić i Zvonimira Talijan. „Stavovi studenata o muzeju kao okruženju u kojemu se odvija učenje“. *Metodički ogledi* 26 (2019): 99–120. <https://hrcak.srce.hr/file/322445> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Li, Chenglin i Jian Li. „Enhancing future educators’ skills through art museum volunteering: insights from Chinese higher education“. *Asian Education and Development Studies* 14, br. 1 (2025): 19–39. https://www.researchgate.net/publication/388808478_Enhancing_future_educators'_skills_through_art_museum_volunteering_insights_from_Chinese_higher_education (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Lynch, Bernadette. „‘Good for You, But I Don’t Care!’: Critical Museum Pedagogy in Educational and Curatorial Practice“. U: *Contemporary Curating and Museum Education*, ur. Carmen Mörsch, Angeli Sachs i Thomas Sieber, 255–268. Bielefeld: transcript Verlag, 2016.
- Lynch, Bernadette T. *Whose Cake is it Anyway?: A collaborative investigation into engagement and participation in 12 museums and galleries in the UK*. London: The Paul Hamlyn Founda-

- tion, 2011. https://www.academia.edu/4854738/Whose_Cake_is_it_Anyway_A_collaborative_investigation_into_engagement_and_participation_in_12_museums_and_galleries_in_the_UK_Dr_Bernadette_Lynch (pristupljeno 12. travnja 2025.).
- Matijaš, Ana Pia. „Korištenje digitalnim marketinškim alatima u hrvatskim muzejima“. *Muzeologija* 54 (2017): 108–142. <https://hrcak.srce.hr/file/304729> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- McGrath, Michelle i Mark Taylor. „Social Class in UK Museums: Mark Taylor Interviews Michelle McGrath“. *Journal of Museum Education* 47, br. 4 (2022): 414–427. https://www.researchgate.net/publication/366915105_Social_Class_in_UK_Museums_Mark_Taylor_Interviews_Michelle_McGrath (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Morse, Nuala. *The museum as a space of social care*. London: Routledge, 2021.
- Museums Association. *Museums Change Lives: Northern Ireland*. London: Museums Association, 2020. <https://media.museumsassociation.org/app/uploads/2020/08/11085049/MCL-NI-2020.pdf> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- Muzej Slavonije. *Godišnje izvješće o radu za 2018. godinu*. Osijek: Muzej Slavonije, 2018. https://mdc.hr/files/pdf/Izvjesca/2018/Muzej-Slavonije-2018_mdc.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Muzej Slavonije. *Izvješće o radu za 2015. godinu*. Osijek: Muzej Slavonije, 2015. https://mdc.hr/files/file/mdc/Izvjesca/Izvjesca_muzeja_2015/Muzej%20Slavonije_mdc.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Muzej Slavonije. *Izvješće o radu za 2016. godinu*. Osijek: Muzej Slavonije, 2016. https://mdc.hr/files/pdf/Izvjesca/2016/Muzej_Slavonije_2016_mdc.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Muzej Slavonije. *Izvješće o radu za 2017. godinu*. Osijek: Muzej Slavonije, 2017. https://mdc.hr/files/pdf/Izvjesca/2017/Muzej%20Slavonije%20Osijek_2017_mdc.pdf (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Muzej Slavonije. „Misija i vizija“. <https://mso.hr/misija-i-vizija/> (pristupljeno 18. svibnja 2025.).
- Salazar-Porzio, Margaret. „The ecology of arts and humanities education: Bridging the worlds of universities and museums“. *Arts and Humanities in Higher Education* 14, br. 3 (2015): 274–292. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1474022215583949> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Sandell, Richard. *Museums, Prejudice and the Reframing of Difference*. London: Routledge, 2006.
- Simon, Nina. *The Participatory Museum*. Santa Cruz: Museum 2.0, 2010. <https://participatorymuseum.org/read/> (pristupljeno 7. lipnja 2025.).
- Smith, Laurajane. *All Heritage is Intangible: Critical Heritage Studies and Museums*. Amsterdam: Reinwardt Academy, 2011. https://www.ahk.nl/fileadmin/download/reinwardt/lectoraat/All_heritage_is_intangible.pdf (pristupljeno 21. svibnja 2025.).
- Smith, Laurajane i Gary Campbell. „‘Nostalgia for the future’: memory, nostalgia and the politics of class“. *International Journal of Heritage Studies* 23, br. 7 (2017): 612–627. https://www.researchgate.net/publication/317124508_'Nostalgia_for_the_future'_memory_nostalgia_and_the_politics_of_class (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- Smith, Lisa F., Jeffrey K. Smith i Stefano Mastandrea. „Attitudes, Motivations, and Emotions Toward Museum Visits for Undergraduate University Students in New Zealand“. U: *The Role of the Museum in the Education of Young Adults: Motivation, Emotion and Learning*, ur. Stefano Mastandrea i Fridanna Maricchiolo, 173–183. Rome: Roma TrE-Press, 2016. <https://romatrepress.uniroma3.it/wp-content/uploads/2019/05/Attitudes-Motivations-and-Emotions-Toward-Museum-Visits-for-Undergraduate-University-Students-in-New-Zealand.pdf> (pristupljeno 23. siječnja 2025.).
- Škegro, Ana. „Tobogan, podcast Kluba mladih MSU“. *Informatica Museologica* 52 (2021): 48–51. <https://hrcak.srce.hr/file/407709> (pristupljeno 22. listopada 2025.).
- The British Museum. „British Museum Young People’s Programme“. <https://www.britishmuseum.org/learn/young-people/british-museum-young-peoples-programme> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- The British Museum. „Where we are... programme“. <https://www.britishmuseum.org/learn/young-people/where-we-are-programme> (pristupljeno 27. listopada 2025.).
- Vergo, Peter, ur. *New Museology*. London: Reaktion Books, 1989.

Weil, Stephen. *Rethinking the Museum and other Mediations*. Washington i London: Smithsonian Institution Press, 1990.

Yin, Robert K. *Studija slučaja: dizajn i metode*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2007.

Zipsane, Henrik. „Instrumentalism in Heritage Learning“. *Museum International* 63, br. 1/2 (2011): 130–139. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-0033.2012.01771.x> (pristupljeno 22. listopada 2025.).

STUDENT PARTICIPATION IN MUSEUM PROGRAMMES

This paper presents a study of the ways in which the student population participates in museum programmes, based on a case study of the Museum of Slavonia in Osijek. The aim of the research was to gain insight into the forms and characteristics of student participation in the programmes of the Museum of Slavonia and, accordingly, to determine the features of the Museum's social role from the perspective of contemporary museology. Data were collected from several sources, primarily museum reports from 2015

to 2023, semi-structured interviews with museum employees, and quantitative data obtained through a survey of the student population of J. J. Strossmayer University in Osijek. Within the qualitative case study framework, and drawing on theoretical approaches rooted in critical reflections on New Museology, five modes of student participation were identified through thematic analysis. These include programmes implemented within formal education, involvement in museum projects through formal education, attendance at programmes for the 'general public,' volunteering and paid engagement in museum work, and participation in student association projects. The Museum's dominant social role is that which positions it as a place of formal and informal education, and one that aligns with the aims of higher education for heritage professionals, in which the concept of heritage reflects an authorised heritage discourse. There is significant potential for museum activities to expand into other forms of engagement, not only through widening the topics of existing programmes but also by responding to the interests and proposals of students. However, to achieve this, it is necessary first to establish appropriate institutional conditions and then to begin researching the needs, motivations and interests of the student population and other young people.